

ОСОБИСТІТЬ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ЯК ПРОВІДНИЙ ФАКТОР ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Як свідчать дослідження останніх років, наше суспільство переживає важкі часи, а саме перехід від однієї системи життя до більш активної, вимогливої та розвиненої. Це приводить до зміни політики, економіки та психології людини, не зважаючи на її соціальне та матеріальне становище. Суспільні зміни торкнулися й діяльності менеджерів. Їм потрібно приділяти увагу не лише на економічні цілі, як це було раніше, а й брати до уваги соціальні процеси – гуманізацію умов праці, забезпечення зайнятості, розширення участі в управлінні, впровадження у свою роботу новітніх методів та стилів взаємодії з колегами. Тобто сучасний менеджер повинен володіти таким набором особистісних характеристик, які допоможуть йому ефективно діяти у професійному житті. Для цього необхідно безперервне самовдосконалення та допомога фахівців, переорієнтація мислення, формування вмінь і навичок оцінки своєї власної діяльності, поведінки, свого розвитку, визначення перспективи росту та можливого ризику.

Актуальність. Зважаючи на те, що ми живемо в складних організаційно-економічних та соціально-психологічних умовах, нам необхідно володіти такими якостями, які допоможуть відчувати себе особистістю сучасного формату, наділеною сильними рисами, волею та здатністю до самовдосконалення. Саме наші професійні якості, психологічні властивості, думки, бажання, прагнення, дії є ключовими факторами у професійній діяльності.

З огляду на зовнішню структуру організації та відносини її колективу кожний працівник вносить свій вклад у її подальший розвиток. Саме тому дослідження присвячені особистості сучасного менеджера як провідного фактора його професійної діяльності є актуальними.

Результати аналізу актуальних досліджень та наукових публікацій з проблем особливостей формування та розвитку особистості сучасного менеджера

як провідного фактора його професійної діяльності доводять, що дослідження ведуться у напрямку формування особистості та удосконалення роботи фахівця з менеджменту. Це такі зарубіжні автори, як М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, В. Блюм, К. Левін, Р. Стогділл.

Знаходять висвітлення у дослідженнях різні аспекти проблеми ефективності діяльності майбутніх керівників та підвищення їх кваліфікації, (Ю. Бабанський, Є. Березняк, В. Бондар, Л. Даниленко, Н. Кухарев, Б. Ломов, В. Маслов, Л. Набока, Л. Орбан, Н. Островерхова, В. Решетько, В. Симонов, В. Семиченко, Б. Хелмицький, В. Шадриков та ін.).

У зарубіжній та українській психології найвідомішими дослідженнями в галузі особистості є теоретичні праці школи Л. Виготського, дослідження Г. Айзенка, Р. Кеттела, Г. Олпорта, Г. Костюка, О. Леонтєва, Л. Божовича, А. Петровського, О. Асмолова, тощо.

Результати аналізу актуальних досліджень та наукових публікацій з даної проблеми свідчать про те, що останнім часом проблемі особистості сучасного менеджера приділено не достатньо уваги. Тому **мета** даної статті полягає в розкритті феноменів «особистість» та «діяльність», осмисленні поняття особистості сучасного менеджера як провідного фактора його професійної діяльності.

Об'єктом цієї статті є професійна діяльність менеджера, а **предметом** – особистість сучасного менеджера.

Виклад основного матеріалу. Менеджмент часто розглядають як вид професійної діяльності. З цієї точки зору для розуміння сутності менеджменту важливо знати, хто такі менеджери і чим їх діяльність відрізняється від діяльності інших категорій робітників. З цією метою необхідно розглянути, що таке діяльність взагалі та діяльність менеджера зокрема, якими якостями особистості повинні володіти управлінці.

Науково обґрунтована характеристика діяльності спеціалістів безпосередньо пов'язана з розумінням деяких категорій: праця, діяльність, професія,

спеціальність як в загальному плані, так і стосовно специфіки (чого?). Зупинимось на розкритті деяких з цих понять.

З точки зору науковців, праця – найважливіша сфера життєдіяльності кожної людини, а також чинник матеріального і духовного достатку, основа світової економіки загалом. Без глибоких знань у сфері праці та соціально-трудоких відносин неможливо в сучасних умовах успішно вирішувати проблеми в будь-якій галузі діяльності, на всіх рівнях структури суспільства. Деякі вчені вважають, що «праця» - це універсальний засіб, діяльність людини для задоволення власних потреб шляхом використання засобів праці. У процесі праці застосовується робоча сила людини. [2].

Проблемами діяльності займалися багато вчених, серед яких можна згадати про Л. Виготського, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, А. Петровського, В. Кременя, О. Яценко, В. Андрущенко, В. Біблера, В. Козакова. Вони говорять про те, що основними психологічними властивостями діяльності є усвідомленість, активність, цілеспрямованість, предметність і системність її складової. Основними характеристиками діяльності людини є: мотив, мета, предмет, структура і засоби. Мотив діяльності – те, що спонукує її, заради чого вона здійснюється. Мета діяльності – її продукт. Її предмет – те, з чим ця діяльність безпосередньо має справу. Структурними компонентами діяльності є такі психологічні утворення як цілі, мотивація, інформаційні відносини, вплив (носить інформаційний характер). Інформація функціонує між частинами системи – елементами, що приводить до зв'язку елементів як всередині системи, так і поза нею. Рівні організації системи визначаються мірою функціонуючої інформації і її якістю. Інформаційне звертання в системі і міжсистемному плані визначає існування систем керування. Засобами здійснення діяльності для людини є інструменти, якими вона користується при виконанні тих або інших дій чи операцій.

Діяльність людини, за Л.С. Виготським, на відміну від поведінки тварин, здійснюється через посередництво суспільно виробленої та суспільно закріпленої системи засобів праці і психологічних засобів (знаків) [1].

Щодо співвідношення понять «діяльність» і «особистість», то ми погоджуємося з багатьма вченими, що ці поняття нерозривно пов'язані між собою. Особистість формує свою діяльність. В нашому випадку ми говоримо про особистість менеджера та його професійну діяльність. Саме характеристики особистості менеджера впливають на цілі, мотиви, структуру і засоби професійної діяльності.

Слово «особистість» походить від латинського *persona*, що означає ритуальну маску, яку знімали з обличчя померлого у Стародавньому Римі. Згідно науковим словникам «особистість» – це соціально зумовлена система психічних якостей індивіда, що визначається залученістю людини до конкретних суспільних, культурних, історичних відносин [1]. Поняття «особистість» характеризує суспільну сутність людини, пов'язану з засвоєнням різноманітного виробничого і духовного досвіду суспільства. З точки зору менеджменту, це поняття характеризується, як соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільнозначущого та індивідуально неповторного. Основними показниками цього поняття є соціально зумовлені, психологічні характеристики, які виявляються у суспільних зв'язках, відносинах, є стійкими, визначають поведінку людини, що має суттєве значення як для самої особи, так і для її оточення. Особистість виражає належність людини до певного суспільства, певної історичної епохи, культури, науки тощо [1].

Особистість містить у собі духовні, фізичні, розумові, емоційні і соціальні властивості, а також відбиває вроджені властивості або обумовлені навколишнім середовищем, в якому людина розвивається, вчиться, працює та живе.

Основою високої результативності багатьох підприємницьких структур є професійний характер управлінської діяльності. Професійних керівників тут називають менеджерами. Професор Й.С. Завадський [2] дає таке визначення менеджера: «менеджер» - це керівник (директор, адміністратор, керуючий тощо), який має спеціальну управлінську освіту і відповідає за розробку і прийняття рішень щодо організаційних питань менеджменту. На відміну від спостережних і контрольних органів, фахівці з управління завжди наділяються виконавчою

владою і несуть повну відповідальність за очолювану ділянку роботи. Управлінець розглядається як професійний керівник, як представник особливої професії, а не просто юрист, економіст чи інженер, що здійснює управлінські функції. Менеджер не тільки має спеціальну управлінську підготовку, але, незалежно від країни, мусить знати англійську мову, як це прийнято для фахівців деяких видів морського транспорту, авіалайнерів тощо. Професіоналізм фахівця з управління полягає в наявності знань і навичок у сфері менеджменту, маркетингу і організації виробництва, здатності до роботи з людьми в умовах конкурентного середовища [3].

Проблемами компетенції та основними рисами сучасного менеджера займалися вчені з різних країн світу. Наприклад, на думку українського психолога В. Третяченко, важливими для ефективної управлінської діяльності є такі якості особистості менеджера, як: адаптаційна мобільність (роль і місце особистості в міжособистісній взаємодії у малих соціальних групах, її статус, позицію у структурі ділових відносин, прагнення впливати на інших, схильність до неперервних якісних змін умов праці, здатність протистояти дестабілізуючому впливу негативних форм поведінки тощо), емоційне (виявляється під час горизонтальної та вертикальної взаємодії у неформальних групах, що діють в організаційній структурі) та ділове (інструментальне) лідерство (у неформальній групі підрозділу під час розв'язання проблемних ситуацій), здатність до інтеграції соціальних функцій (пристосування поведінки особистості до ролевих очікувань інших учасників групи, вміння бути і неформальним емоційним лідером, і адміністратором), контактність (здатність до встановлення позитивних соціальних контактів, передумовами контактності є відкритість у спілкуванні, високий рівень домагань, прагнення утвердитись, здатність встановлювати ділові зв'язки, схилити людей до себе, вміння розгледіти конфліктну ситуацію очима сторін, що конфліктують, здатність вислуховувати та переконувати тощо), стійкість до стресу [5].

Зробивши аналіз літератури щодо розкриття особливостей особистості менеджера, на думку психологів та спеціалістів з підбору кадрів, найбільш значущими є такі риси особистості, якими має володіти професійний менеджер:

1) бачення та осмислення своїх цілей, з подальшим корегуванням самих цілей та шляхів їх досягнення, (тобто соціально зріло мислити та діяти в професійному житті, надавати перевагу внутрішньому локусу контролю під час осмислення своїх дій); 2) спонукати інших до дій та вміти увійти в довіру людей, які оточують, тобто бути лідером; 3) вміти спілкуватися та грамотно вибудовувати міжособистісну взаємодію у професійній діяльності; 4) здатність до складної та напруженої праці з великим дефіцитом часу, вміння рішуче діяти у стресових ситуаціях та чітко планувати свою діяльність згідно з вірно розставленими пріоритетами; 5) уміння відчувати, бачити та випереджати проблеми, знаходячи різноманітні способи їх вирішення; 6) соціальна пристосованість, яка виражається в лабільності комунікативної діяльності та прийнятті норм, традицій та культури колективу, з яким менеджер працює; 7) орієнтація на успіх, наполегливість, схильність до ризику та працездатність [3].

Для підвищення авторитету та рівня компетентності у своїй справі, менеджерам слід навчитися: мислити логічно, практично та креативно; висловлювати свої думки, поведінка та витримка має засвідчувати, що менеджер чітко усвідомлює відповідальність за те, що він робить та намагається подавати особистий приклад; зберігати почуття обов'язку; чемність, тактовність і доброзичливість – залог успіху при спілкуванні з людьми; ставитися до працівників чемно, об'єктивно та ввічливо, критикувати тільки заради справи; визнавати свої помилки та ретельно їх аналізувати для подальшого саморозвитку; виявляти ініціативу, адже страх перед відповідальністю є ознакою слабкості людини. Тобто менеджер повинен чітко розуміти, що він має робити та в якому напрямку мислити для підвищення ефективності своєї професійної діяльності. Саме через професійну діяльність ми можемо виражати свої прагнення, вміння та навички, які будуть свідчити про здатність до тієї роботи, яку доручають

менеджерам, а показником їх успіху у справі є матеріальна винагорода, кар'єрне зростання та повага у колі колег та керівників.

Гармонійний фізичний розвиток безпосередньо буде впливати на самооцінку та погляди особистості менеджера. Високі фізичні характеристики і вродлива зовнішність, як чоловіків, так і жінок, є запорукою успіху особистості менеджера в складному та суровому професійному світі, де панує жорстока конкуренція та боротьба без правил. Тобто менеджер повинен працювати не лише за робочим місцем, але й намагатися підтримувати чудову фізичну форму у спортзалах, на бігових прогулянках вранці та вдосконалювати свою зовнішність стильними зачісками, чистим та красивим одягом, який буде приховувати його природні недоліки, тощо.

Високий рівень розумового розвитку відіграє головну роль у становленні інтересів, поглядів і інтелектуальних здібностей особистості менеджера. Вони повинні переглядати наукову, професійну та популярну літератури, ознайомлюватись з новинками технічної революції, підвищувати професійну кваліфікацію, тобто здійснювати безперервну самоосвіту (тренінги, курси підвищення кваліфікації, здобуття другої вищої освіти, тощо).

Емоційний розвиток на довгий час залишає відбиток на особистості менеджера взагалі та кожної людини зокрема. Тобто під час життєдіяльності менеджер піддається зовнішньому емоційному впливу: гнів начальства, біль в особистісному житті, радість за успіхи на роботі та у сім'ї, тощо – все це створює навколишню атмосферу і визначає поведінку особистості менеджера. Існують багато психологічних тренінгів, які спрямовані на підвищення навиків самозахисту під час важких емоційних переживань, на корекцію поведінки під час конфліктних ситуацій. Участь у них допоможе менеджеру швидше та менш болісно переживати емоційні потрясіння.

Велике значення має й соціальний розвиток особистості менеджера в професійному та особистісному житті. Перш за все треба взяти до уваги розвиток комунікативних здібностей, що є надзвичайно важливим для життя кожної людини. Вони є внутрішнім резервом особистості менеджера, реалізуються як

свідомо, так і стихійно. Участь менеджера в кожному комунікативному акті залежить від його індивідуальних властивостей (організованості, перспективності мислення, вміння концентрувати увагу на розв'язанні існуючих завдань, впевненості у собі тощо), змісту спільної діяльності, накреслених цілей, наявності умов, котрі забезпечують досягнення цілей, індивідуальних особливостей інших учасників взаємодії, соціокультурного та етнопсихологічного контексту, соціально-економічної та політичної ситуації тощо. За будь-яких умов можна побачити те неповторне, індивідуальне, стійке, що характеризує комунікативні можливості менеджера і визначає його як особистість, здатну здійснювати ефективне спілкування. Це «неповторне», «стійке» і є основою, стрижнем комунікативного потенціалу менеджера, внутрішнім резервом його особистості, що забезпечує адекватну самооцінку менеджера, формує його авторитет в професійній діяльності.

Також слід пам'ятати про духовні потреби менеджера, що виникають у процесі його соціалізації, сприймання ним суспільних норм. Духовність особистості менеджера забезпечує соціально-психологічний бік його здоров'я і складається з культурних та естетичних потреб. Духовні потреби значною мірою збігаються з соціальними потребами людини і з інформаційною частиною інших потреб людини (праці, милосердя, альтруїзму та ін.), сфери спілкування.

Розглянувши властивості особистості менеджера, слід визначити, що особливе місце в сучасному суспільстві займає професійна діяльність людини. Як і всі види діяльності вона виникла та розвивається на основі праці. Професійна діяльність – це форма суспільної діяльності людей, яка носить соціально-політичний характер – захист інтересів держави. У вузькому розумінні професійна діяльність – процес виконання спеціалістом завдань, притаманних для його виду роботи. Тому стає зрозумілим, що рівень сформованості та розвитку особистості менеджера, його професійних і особистісних якостей являється провідним фактором його професійної діяльності. Чим більш різноманітніші та більш розвинені професійні та особисті якості менеджера, тим більш результативною, активною та креативною буде його професійна діяльність, що

приведе до підвищення авторитету менеджера серед колег, підлеглих та начальства, а також підвищиться його самооцінка.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Діяльність і особистість нерозривно пов'язані між собою продовж всього життя. Рівень сформованості особистості менеджера є незаперечним фактором, який впливає на рівень професійної діяльності. Тому слід пам'ятати, що від нашої активності, від нашого стремління удосконалювати себе, як цікаву, енергійну, всебічно розвинену особистість залежить наше професійне життя, наш кар'єрний шлях, трудові досягнення, авторитет та повага оточуючих нас людей, матеріальні та духовні винагороди. Перспективи подальших досліджень мають право на життя та потребують всебічного аналізу особистості менеджера, його потенціалу щодо професійної діяльності та шляхів удосконалення цих понять.

Список літератури: 1. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6-ти т. – Выготский Л.С. Том 2. Проблемы общей психологии / Под редакцией В. В Давыдова. – М. : Педагогика, 1982. – 504 с. 2. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: у 2 ч. – Козаков В. А. Психологія суб'єкта діяльності [підручник] — Ч. 1. — К.: КНЕУ, 1999. – 248 с. 3. Максименко С.Д. Загальна психологія: [навч. посіб.] / С.Д. Максименко, В.О. Соловієнко – К. : МАУП, 2001. - 256 с. 4. Мескон М. Основи менеджмента / М. Мескон, М. Альберт. М. : Педагогика, 1995. – 457 с. 5. Поляков В. Технология карьеры: [практическое руководство] / В. Поляков – М. : Педагогика, 1995. - 9 с.

В.В. Шаполова

ОСОБИСТІТЬ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ЯК ПРОВІДНИЙ ФАКТОР ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено поняття «особистість», «менеджер», «діяльність», а також «професійна діяльність». Розкрито та проаналізовано основні риси особистості сучасного менеджера та їх зв'язок з професійною діяльністю менеджера.

Ключові слова: особистість, менеджер, діяльність, професійна діяльність.

В.В. Шаполова

ЛИЧНОСТЬ СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖЕРА КАК ВЕДУЩИЙ ФАКТОР ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье определены понятия «личность», «менеджер», «деятельность», а также «профессиональная деятельность». Раскрыто и проанализировано основные черты личности современного менеджера и их связь с профессиональной деятельностью менеджера.

Ключевые слова: личность, менеджер, деятельность, профессиональная деятельность.

V. Shapolova

PERSONALITY OF A MODERN MANAGER AS A LEADING FACTOR OF HIS PROFESSIONAL ACTIVITY

The concepts "personality", "manager", "activity", as well as "professional activity" are defined in this paper. The main features of the modern manager identity and their ties with the professional activity of a manager are discovered and analyzed.

Key words: personality, manager, activity, professional activity.

Стаття надійшла до редакційної колегії